

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒЫЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

808. 24	Пулатов Шерзод Аббозович	Межэтнический диалог и переговорные процессы в полиэтничном Казахстане: институциональные практики и политико-правовые основы	3603
809. 25	Сатвалдиев А.Г.	Қазақстандық этносаясатта «жанубий қозғоғистон» газетінің алар орны және түрлі кезеңдердегі мемлекеттік саясаттың оның контентіне әсері	3608
810. 26	Токенов А.С.	Социальный капитал и доверие в казахстанском обществе: к вопросу о влиянии этнической структуры	3613
811. 27	Узарова Л.М.	Особенности коммуникации в сфере этномедиации	3617
812. 28	Урстенова Д.Д.	30 лет АНК: новые возможности народной дипломатии	3622
813. 29	Хмелевский В.А.	Межкультурное многообразие и общая историческая память В республике Казахстан	3627
814. 30	Чжан Цзинкай	«Цветные революции» в эпоху интернета (особенности противостояния в странах СНГ)	3630

6 – СЕКЦИЯ
ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

**6.1 ҰЛТТЫҚ ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ
НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**

815.	Абдулла А. К.	Абай мұрасындағы сакралды ұғымдар	3610
816.	Алаудин Н. Ә.	Нәзира Бердалы поэзиясындағы фольклорлық үрдістер	3614
817.	Амантай Н., Қапсихқызы Д.	«Ескендір» поэмасындағы уақыт пен мәңгілік мәселесі: Абайдың философиялық концепциялары	3618
818.	Ахметбекова Т. У.	Б.Майлин мен А.Чехов әңгімелеріндегі сарказм	3622
819.	Байдуллаева Ж.К.	Қазіргі қазақ прозасындағы мистика жанры	3626
820.	Ғалымжанова З. Т.	Мемуарлық романдардағы тәрбие құндылығы	3629
821.	Дәуренбек А. Ж.	Тұрсын Жұртбайдың «Бесіңді түзе!..» еңбегі: Мұхтар Әуезовтің шығармашылық тағдыры және көркемдік шындық	3632
822.	Ергеш А. М.	Қабдыкәрім Ыдырысов поэзиясындағы интертекст және оның поэтикалық мәні	3638
823.	Еркін А.	«Телқоңыр» және ұлттық болмыс	3641
824.	Жакупова С.С.	XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетіндегі ескілікті сынау тенденциясы: Ш.Торайғыровтың «Базарбай молдаға» өлеңі	3644
825.	Жақсыбаева Н. Ж.	Білім берудегі жаңа технологияның тиімділігі	3645
826.	Төребаева А.О.	Жүрсін Ерман арнау өлеңдерінің көркемдік ерекшелігі	3650
827.	Тұрсын Қ. А.	Бейсембай Кенжебаев – аудармашы	3656
828.	Сұлтанбек Ә.	Орыс тілді қазақ жастарының сөз сапасы: түйіткілдер мен шешімдер	3659
829.	Қажетерова Ш. С.	Еркін өлеңдердегі көлеңке образы	3664
830.	Қуанышбаева Н.А.	Тайыр Жомартбаев шығармашылығындағы балалар әдебиетінің көркемдік-жанрлық сипаты және алаш кезеңіндегі білім беру ісіне ықпалы	3669
831.	Құлшар Б. М.	Сатирадағы есімдер жүйесі және олардың эстетикалық-семантикалық жүктемесі	3673
832.	Махмутова А. Қ.	Абай Құнанбайұлының қара сөздері және ұлттық әдебиеттанудың жаңа үрдістері: білім және руханият	3676
833.	Молдахан Е. М.	Tiktok, Instagram секілді әлеуметтік желілерді әдеби білім беруде қолдану тәсілдері	3679
834.	Томабаева А. Ғ.	Шәкәрім мен Қожа Хафиздің философиялық үндестігі	3683
835.	Түсіпбек М. К.	Мұхтар Әуезов пен Оноре де Бальзак шығармаларындағы сыншыл реализм	3688

		принциптері туралы	
836.	Сайфуллаева Б. Б.	Орта ғасыр түркі ойшылдарының мұрасы мен Абай шығармаларындағы көркемдік дәстүр сабақтастығы	3692
837.	Шагирова Д. Р.	Көлеңке архетипінің көркем трансформациясы: Достоевскийдің «Сыңар» повесі мен Төлен Әбдіктің «Парасат майданы» негізінде	3696

**6.2 ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ**

838.	Абденкул Д.С.	Үйлену салт өлеңдеріндегі лингвотанымдық сипат	3700
839.	Абдрахман А.Е.	«Ер Төстік» жырындағы ең басты гендерлік көріністер мен символдар	3704
840.	Амирова А.Б.	Мақал-мәтелдер әлеміндегі билік пен гендер: қазақ және ағылшын паремияларының салыстырмалы талдауы	3708
841.	Анарбекова А.Б.	Оқушылар сөйлеу тіліндегі терминдер қолданысы	3715
842.	Бөгетбаева А.Т.	Жаһанданудың мәдени таптаурындардың қалыптасуына әсері	3719
843.	Дәулетші Д.Р.	Жалпықолданыстағы сөздерді термин ретінде қолдануда жарыспалылық мәселесі (ақпараттық технологиялар саласы бойынша)	3723
844.	Ермекқызы А.	Интернет лексиканың қолданысы	3726
845.	Жаныбекқызы Б.	Ұлттық фильмдердегі тілдік ерекшеліктер және әсерлеуші құралдар (көркемдегіш құралдар)	3730
846.	Жарылхасын Б.Қ.	Мұхтар Мағауин шығармашылығындағы фразеологизмдердің мәні	3733
847.	Қуандықова И.Р.	Кірме сөздер: игерілуі және электронды коммуникация ортасындағы қолданысы	3736
848.	Қайыркен А.О.	Корпустық лингвистика: қазақ тілін оқытудағы инновациялық бағыт	3743
849.	Қанатқызы А.	Зейнолла Шүкіровтың шығармаларындағы кейіпкер тілі мен стилі	3747
850.	Қуаныш Ә.	Methodology for the development of students' emotional competence in the lesson of the kazakh language	3751
851.	Қыдырбай Н.А.	Қазақ тіліндегі жаңа сөздер мен терминдердің пайда болуы және оларды қалыптастыру мәселелері	3755
852.	Мадиярова Д.М.	Жастар тіліне әлеуметтік желінің әсері	3759
853.	Меліс А.Б.	«Жер-Ана» ұғымының мағыналық ерекшеліктері	3762
854.	Муратбаева Ж.К.	Қазіргі қазақ киносындағы тілдік ерекшеліктер (комедия жанры негізінде: «Таптым-ау сені»)	3766

855.	Муратова М.	І.Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасындағы мінез-құлық метафоралары	3769
856.	Мұхтарова Ф.С.	Қазақ және қырғыз тілдеріндегі тағамға қатысты этнофразеологизмдер	3772
857.	Нугман А.А.	Фразеологизмдердің лингво-мәдени өрісі	3775
858.	Онгарбаева А.О.	Қазақ және өзбек фразеологизмдеріндегі киелі сандардың ортақ белгілері	3777
859.	Оразалина А.А.	К.Оразалиннің тілдік тұлғасын тану мәселесі	3781
860.	Оралбай А.О.	Қазақ тілін әлеуметтік желілерге танымал ету үшін контент стратегиялары	3785
861.	Оспан М.Ж.	Қазақ халқының мақал-мәтелдеріндегі «Бақыт» концептісі	3790
862.	Өркенқызы А.	Постмодернистік мәтіннің байласымы мен тұтасымын барлау	3794
863.	Рзалиева Р.Ж.	Ғаламтордағы тұлғаны тілдік кемсіту: себебі мен салдары	3798
864.	Сәбитқызы Б.	Жанат Әскербекқызының шығармашылығындағы концептуалды метафора	3802
865.	Түйлебаева Қ.Б.	Хаос және контекст	3805
866.	Тұранов Ы.Ә.	Әлихан Бөкейханов шығармаларындағы антропонимдердің психолингвистикалық сипаты	3809
867.	Уәлібек А.А. Беласар І.Қ.	Қазақ фразеологизмдерінің гендерлік аспектісі	3812
868.	Ұланова Е.Д.	Т.Әбдікәкімовтің «Ажал даласындағы тас» өлеңіндегі сөздердің қолданылуының математикалық жиілігі	3816
869.	Халмурат Е.С.	Mangurtism – future tragedy	3819
870.	Шиктыбаева А.	Жасанды интеллект арқылы өтірік өлеңдер құрастыру	3821

6.3 ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ РУССКИЙ ЯЗЫК И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

871.	Абдикадырова А.М., Аманджол А.Е., Беккалиқызы А.	Слово <i>хайп</i> и его производные	3825
872.	Амангелді А.Ж.	Слова-паразиты в речи современной молодежи	3828
873.	Аманшаева И.С., Мәлікова А.Н.	Слово прикол и его производные в молодежном сленге (на материале НКРЯ)	3832
874.	Дудко В.Н.	Языковые средства как механизм воздействия	3836
875.	Елубаева К.К.	Устойчивое выражение "24/7" в современной речи: аспекты значения	3841
876.	Жарлықасым Ж.К.	Синтаксические модели новостных заголовков в интернет-СМИ Казахстана	3844

877.	Жумабаева А.Б.	Лексикографический анализ лексемы «упрямство» в русском и казахском языках	3850
878.	Кеңес Н.С.	Жизненное кредо молодёжи Казахстана: лингвоаксиологический аспект	3853
879.	Қалихан А.А.	Специфика молодежной инвективной лексики (на материале соцсетей Tik Tok, Telegram)	3856
880.	Мазуркина У.А.	Фонетическая интерференция при обучении русскому языку как иностранному китайских студентов	3859
881.	Максимова Д.Г.	Научная VS народная этимология объектов Астаны (по материалам уличных интервью инстагида Мити Байназарова)	3862
882.	Серикова Д.М.	Специфика обучения аудированию в 9 классе	3865

**6.4 ОРЫС ӘДЕБИЕТІ: КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ТҮСІНДІРУ
РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА: АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА**

883.	Абдрахманова Э.	Bakhyt Kairbekov: the problems of creativity	3869
884.	Ерболат Д.	Фольклор как мотивообразующий элемент в повести З. Наурызбай и Л. Калаус «Приключения Бату и его друзей»	3870
885.	Ибраимова С.	Мотив самопожертвования в прозе Л. Улицкой	3874
886.	Кенжетай Б.	Фольклорные образы и мотивы в цикле «Кудыкины горы» Н. Черновой	3876
887.	Курмангалиева Г.	Метафора «необретенный рай» в романе Бахыта Кенжеева «Младший брат»	3879
888.	Мухамадиева К.	Особенности реализации категории «автора» и «скриптора» в романе Т. Толстой «Кысь»	3881
889.	Надирхан В.	Быт и нравы русского помещного дворянства в изображении Н.И. Новикова, Д.И. Фонвизина, А.Н. Радищева	3884
890.	Онгар А.	Символика круга в романе «Круг пепла» Д. Накипова	3888
891.	Оразалина А.	Литературное наследие Рымгали Нургали: социальные и философские аспекты в произведениях писателя	3891
892.	Өсербайұлы С.	Қазақ романының қалыптасу кезеңдері және дамуы	3893
893.	Сарсенбай М.	Концепция детства в литературе: культурный и философский контексты	3897
894.	Сералимова С.	Исторический контекст и культурные традиции в творчестве тюркоязычных писателей	3900
895.	Тахауикызы Ж.	Тема Древнего Новгорода в исторических и художественных произведениях Н.М. Карамзина	3903
896.	Турабекова И.	Образ современной российской женщины в произведениях Дарьи Донцовой	3907

897.	Цындра А.	Фольклорно-мифологический контекст образа ведьмы в повести Н.В. Гоголя «Майская ночь, или Утопленница»	3912
------	-----------	--	------

6.5 АУДАРМА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

898.	Айтбаева А.М.	Особенности аудиовизуального перевода на примере фильма «Inception»	3918
899.	Акимбекова К.Ж.	Прагматический аспект перевода рассказов Оскара Уайльда	3920
900.	Алпамыс Т.М.	Intercultural Features of Modality Expression in English and Kazakh: Translation Challenges	3922
901.	Амангелдиева А.М.	Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдегі кейбір соматизмдер аудармасы	3926
902.	Әбдірахман А.Қ.	Аудиовизуалды аудармада реалияларды беру ерекшеліктері	3928
903.	Бектлеуова А.С.	Тіл және әдеп: ұлттық ерекшеліктер мен аудармадағы ұстанымдар	3931
904.	Бультенова Д.Т.	Culinaryonyms as culturally marked lexis: issues of equivalence in translation from Kazakh into English	3933
905.	Дулатова А.А., Кадырова Р.Р.	Ағылшын және қазақ тілдеріндегі фразеологизмдер мен мақал мәтелдердің ұқсастықтары мен айырмашылығы	3937
906.	Елибаева А.Т.	Лингвокультурные трансформации в аудиовизуальном переводе: анализ русской локализации фильма «Веном»	3941
907.	Жексемби Д.Д.	Аудармада қолданылатын цифрлық технологиялардың жетістіктері	3945
908.	Каткенова З.Д.	Childbirth celebration in Kazakh and English cultures	3950
909.	Қыдырбай Г.З.	Орта мектептерде ағылшын грамматикасын оқытуда коммуникативті әдістерді қолдану	3953
910.	Матыгулова А.Н.	Translation of documentary novels	3956
911.	Нығметулла К.Б.	Көркем әдебиет стилінің аудармасы: жасанды интеллект, машиналық аударма мен адам аудармасының салыстырмалы талдауы (Эрнест Хемингуэйдің «Килиманджаро – қарлы тау» әңгімесінің негізінде)	3959
912.	Райнбекова А.К.	«Жеті» санының ағылшын, орыс және қазақ тілдеріндегі фразеологиялық бірліктер мен аудармадағы көрінісі	3962
913.	Сейткенов К.Б.	Көркем мәтін тілі прагматикасын жеткізуде тіркесті бірліктердің аударылу ерекшеліктері	3966
914.	Сүндетова А.Н.	«Жаңбыр» концептісінің тілдік-танымдық сипаты және тіларалық берілуі (Э.Хемингуэйдің «Қош бол, майдан!» романы негізінде)	3972
915.	Утеулиева А.А.	Lexical-semantic types of non-verbal means and their translation	3978

**6.6 ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ**

916.	Айдарбекқызы М. Ермекқызы А.	Тілдердің жойылу қауіпі және қайта жаңғырту мүмкіндіктері	3983
917.	Асатова К.Т.	Semantic and Pragmatic Aspects of Anglicisms in Modern Kazakh	3986
918.	Аслялиева А.Ж.	Frequency and Functional-Semantic Analysis of Color-Denoting Adjectives in George Orwell's "Animal Farm"	3990
919.	Ахметбек Д.А.	Axiological characteristics of the biography of a virtual character	3996
920.	Байсұлтан А. Н.	Ағылшын көркем әдебиетіндегі бейвербалды қарым-қатынастың рөлі	3999
921.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	4003
922.	Жунусова А. К.	Ағылшын әдебиетіндегі «адамның оң мінезі» лексика-семантикалық өрісінің құрылымы	4008
923.	Кенесбаев А. С.	The language game in modern internet communication	4013
924.	Кенжебай А.Т.	Сравнение языка рекламы в английском и казахском языках	4015
925.	Сабилова Ж.Б.	Репрезентация концепта "семья" в англо-, казахоязычных публицистических дискурсах начала XXI века	4018
926.	Сериккалиева А. Ж.	Образность публицистического дискурса в новогодних речах: сравнительный анализ выступлений президента Казахстана и короля Великобритании	4020
927.	Тлемисова Ж. М.	Semantic analysis of the linguistic changes driven by generation Z's neologisms	4023
928.	Турсынбетова А. Н.	Балалар тіліндегі инновациялар мен олардың сөзжасамдық ерекшеліктері	4027
929.	Ундимисова А.Ж.	Английские пословицы и поговорки: их значение, употребление и русские эквиваленты	4030
930.	Хасенов И. Танабаев Т.	A brief overview of the origins and formation of the basic terms of electricity in English and Kazakh languages	4031
931.	Шандер Д.	The English language acquisition: why are you still unable to speak it?	4034

**6.7 ҚЫТАЙ ФИЛОЛОГИЯСЫ МЕН ЛЕКСИКОЛОГИЯСЫ: ЖАҢА
БАҒЫТТАР МЕН ӘДІСНАМАЛАР
КИТАЙСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОЛОГИЯ: НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДОЛОГИИ**

932.	Абдуллина А.Р.	Тіл мен мәдениеттің өзара байланысы және аудармадағы рөлі	4039
933.	Абдуразакова М. Д.	Ресми іс-қағаздардағы тұрақты тіркестер мен клишелердің аудару тәсілдері (қытай және	4043

		қазақ тілдерінің іскерлік құжаттары негізінде)	
934.	Асқар Н.	Лю Цысиннің “Үш Ғалам” (三体) ғылыми-фантастикалық роман трилогиясының стилистикалық ерекшеліктері	4046
935.	Дюсупжанова Ж.М.	Қытай фильмдерін қазақ тіліне аударудың ең танымал түрлері мен кең таралған әдістері	4049
936.	Кабышева А.Д.	Медициналық терминдерді қытай тілінен қазақ тіліне аудару мәселелері	4054
937.	Күшәнбек М.	Бақ-тағы қытай фразеологизмдерінің қазақ тіліне аударылу ерекшеліктері	4060
938.	Қалекенова Ж.Қ.	Мәдени революция кезеңіндегі әдебиеттің даму көрінісі	4065
939.	Майбас Ә.Т.	Қытай тілін шет тілі ретінде оқытудың бастауыш сатысындағы құрмалас сөйлемдердегі жалғаулықтардың оқыту мәселесі	4068
940.	Мамедова Р.В.	Сравнительный анализ китайских и казахских пословиц и фразеологизмов	4071
941.	Маметова А.М.	Медицина саласындағы кәсіби мәтіндерге лингвистикалық талдау	4076
942.	Мылтықбай Ж.А.	Қытай ауызекі сөйлеу стилінің қолдану аясы	4080
943.	Намазова Ж.Т.	Жасанды интеллект негізіндегі қытай тілін оқу: мүмкіндіктер мен шектеулер	4085
944.	Нұрлан Е.	Цянь Чжуншудың “Қоршалған қамал” романының көркемдік ерекшеліктері мен кейіпкерлер образы	4088
945.	Нұртай А.	«Өмір мен өлім мені қажытады» романында реинкарнация арқылы әлеуметтік жіктелуді бейнелеу	4093
946.	Сейлова А.А.	Влияние политической и культурной ситуации в Китае в период Тан на литературу	4097

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

**СЕКЦИЯ 7. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ
ECONOMIC SCIENCES**

**Подсекция 7.1 ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ АШЫҚТЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ**

**ОТКРЫТОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ**

OPENNESS OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS ECONOMIC SECURITY

947.	Асылбаева Ж.Е.	Цифровизация в жилищном строительстве: преимущества и перспективы	4100
948.	Аудан Д.Т.	Өнеркәсіп кәсіпорының тұрақты дамуының	4103

Тілдік агрессия адамның психологиясына тікелей қатысты болғандықтан, оның ғаламторда пайда болу себептері де психологиялық түрде [7] түсіндіріледі:

- Жеке бас проблемасы (өмірлік серігінің болмауы, жалғыздық сезімі);
- Алкогольді сусындар мен есірткі заттарын шектен тыс қабылдау, жүйке жүйесінің әрекет ету қызметіне кедергі жасап, психикасын бұзып, агрессивті мінезге әкеліп соғады;
- Балалық шағынан қалыптасқан психикалық ақаулар (невроз, ата-анасымен жаман қарым-қатынаста болу әсерінен);
- Баланы қатал түрде тәрбиелеу келешекте оның өзге адамдарға агрессивті қатынасты ұстану мүмкіндігін жоғарылатады;
- Ғаламтордағы агрессивті ойындарды ойнау, триллер көру;
- Жүйкесінің тозуы, демалыс уақытының тым аз болуы.

Агрессияның пайда болуының басты себептері осындай. «Біз үшін ең қауіптісі – жастардың элеуметтік агрессияға көбінесе бейтарап, кейде тіпті оң көзқараспен қарауы. Мұның бәрі олар үшін тек күлуге себеп қана. Әдепсіз сөздер қолданып, қорлау мен кемсіту арқылы өз пікірін білдіре отырып, олар мұны сөз бостандығын ұстану деп ойлайды. Алайда, олар ең жоғары құндылық – әртүрлі мәдениеттер арасындағы өзара құрмет пен достық қарым-қатынас екенін ұмытып кетеді» [8]. *Яғни осы мәселенің қаншалықты қауіпті және оны шешу әр азаматтың міндеті екендігін бәріміз жан-жүрегімізбен түсінуіміз абзал.*

Бұл шығатын қорытынды: анонимдік коммуникация, адам эмоциясына ауыр әсер ететін балағаттау мен келемеждеу, жеке басты мұқату, өлімге әдейі арандату, адамдар арасындағы өршіген пікірталас зардаптары орны толмас қайғыға әкеледі. Бұған мемлекет, қоғам араласу қажет, сонымен қатар ғаламтор желісін пайдаланушылар үшін жеке бас қауіпсіздігі сақталып қана қоймай, адамдық құрмет пен мәдениет деңгейі де назарда болғаны жөн. Тек сондай жағдайда ғана жастар мен балаларды болашақтың кепілі ретінде бағалауға болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Щербина Ю.В «Вербальная агрессия» - М.: КомКнига, 2006. - 360 б.
2. Ибраева Ж.Қ. Психоллингвистика негіздері. - Алматы: Қазақ университеті, 2010. - 125 б.
3. Анастасия Смольская, Макс Мирончик: Речевая агрессия в интернете или как послать, чтобы не вернулся? 2014 // <https://habr.com/ru/post/363275/>
4. Рикер П. «Герменевтика и психоанализ; Религия и вера» -М.:Искусство,1996.-270б.
5. <http://cyberleninka.ru/>
6. <http://www.pewresearch.org/>
7. <http://m.geektimes.ru/post/241762/>
8. <https://ru.wikipedia.org/>

ӘОЖ 82.09:81'373.612.2

ЖАНАТ ӘСКЕРБЕКҚЫЗЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ КОНЦЕПТУАЛДЫ МЕТАФОРА

Сәбитқызы Бекзада

bekzadasabitkyzy1@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Филология факультеті «Қазақ тілі мен әдебиеті»

мамандығының 1-курс студенті, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Ж.Қ. Өмірбекова

Метафора – тілдегі ең маңызды көркемдік құралдардың бірі. Ол сөздің тура мағынасынан ауыспалы мағынаға өтуі арқылы жаңа мазмұн мен бейнелі мән тудырады. Қазақ тілінде метафора тек әдебиетте ғана емес, ауызекі сөйлеу тілінде, шешендік өнерде, ғылыми дискурста кеңінен қолданылады. Ол халықтың дүниетанымы мен мәдени құндылықтарын бейнелеудің негізгі тәсілдерінің бірі болып табылады. Қазақ әдебиетінде метафоралар тек көркемдік құрал ретінде емес, ұлттық сананың, ойлау ерекшелігінің айнасы ретінде де қызмет етеді.

М.Белбаеваның пікірі бойынша: «Белгілерінің ұқсастығына қарай бір заттың не құбылыстың екінші бір зат не құбылыс атауымен аталуының негізінде сөз мағынасының ауысуын метафора деп атаймыз. Метафора құбылысының сөздің мағынасынан орын тепкені және әбден үйреншікті болып кеткені соншалық, метафораның негізінде туған қосымша мағынаның көп жағдайда туынды, келтірінді мағына екені бірден аңғарыла бермейді» [1, 115].

Б.Хасанов: «Метафора – тіл байлығын құлпыртқан қат-қабат мағына туғызушы әрі терең сырлы мән беріп, сөзді астарлай қолдану тәсілі. Метафора – көркем әдебиетке ғана тән құбылыс емес, сөйлеу мәдениетіміздің көне тарихымен құрдас қалыптасқан, образды ойымыздың дамуынан көрініс беретін маңызды элемент» [2, 190].

Ғалым А.Сыбанбаеваның еңбегінде «Концептуалдық метафора – адам танымында аналогия, ассоциация сияқты ойлау процесі заңдылықтарының нәтижесінде туындаған деректі, дерексіз ұғымдардың атауы, жаңа лексикалық мағына. Концептуалды метафораның атайтын арнайы саласымен бірге қызмет ететін аумағы бар. Ол ғылыми, публицистикалық, тұрмыстық аумақта заттық, заттық емес болмыстарды бейнелейді. Концептуалды метафоралар тек ғылым тілінде ғана емес, көркем әдебиетте, публицистикада жиі қолданылып келеді. Концептуалдық метафора көркем әдебиет пен публицистика стиліндегі қолданысында дерексіз ұғымдарды атап, танымдық қызмет атқарады, олардың бұл стильдерде көбіне бейнелілігі болады. Сонымен, концептуалдық метафоралардың алуан түрлі ғылым тіліндегі қолданысын зерттеу – тілге байланысты адам санасының қоғамдық құбылыс ретінде қалыптасқандығын, сана әрдайым белгілі бір тілдік негізде өмір сүріп, дамитындығын тағы бір қырынан дәлелдей түседі» [3,115].

Жанат Әскербекқызы – қазақ әдебиеттану ғылымының белгілі өкілдерінің бірі, ақын, филология ғылымдарының докторы. Оның шығармашылығында концептуалды метафора жай ғана көркемдік тәсіл емес, ұлттық дүниетаным мен ойлау жүйесінің айшықты көрінісі ретінде мәнге ие. Ақынның поэзиясындағы метафора тек сөздікөрнекі емес, мәдени кодқа айналып, ұлттың ойлау жүйесін бейнелейтін қуатты көркемдік құрал. Оның шығармалары қазақ тілінің шексіз мүмкіндіктерін, көркемдік әлеуетін жаңа қырынан ашып, рухани әлемді терең ұғынуға жол ашады. Оның поэзиясындағы метафоралар тек өткеннің көрінісі ғана емес, сонымен қатар бүгінгі заман болмысын да бейнелеп, оқырманды ойға жетелейді.

Ж.Әскербекқызының «Желтоқсан...» өлеңі

1. Желтоқсан – күрес пен қайғының символы

Өлеңде:

“Жедінің айы – желді ай-ды,

Желіне тұнған шер-қайғы.”

Бұл жолдарда Желтоқсан жай ғана ай атауы емес, тарихи ауыртпалықты, қайғыны өзіне жинақтаған образ ретінде сипатталады. *“Желіне тұнған шер-қайғы”* деген тіркес арқылы бұл айдың табиғаты ғана емес, сол кезде орын алған оқиғалардың ауыртпалығы да көрініс табады.

Желтоқсан = халық қайғысы мен күресі

Жел = тарихи оқиғалардың дүмпуі, халықтың үні

2. Азаттық – қол жетпес арманнан шындыққа айналған құндылық

Өлеңнің келесі жолдарында азаттықтың маңыздылығы ерекше суреттеледі:

“Азаттық еді – бір заріп,

*Азапты зарын тыңдадық,
Бұлықсып тұрған кеудеден
Бір күні шықты бұр жарып.*”

“Азаттық – бір заріп”, “Бұр жарып шығу” деген метафоралар арқылы Тәуелсіздік жету қиын, азапты жол болғанын көрсетеді. Ал “бұр жарып шығу” тіркесі арқылы азаттықтың көктемгі гүл секілді көп қиындықтан кейін келгенін меңзейді.

Азаттық = жетім қалған арман (қиындықпен келген құндылық)

Азаттық = бұр жарған гүл (үміттің орындалуы, жаңару)

3. Желтоқсан – ұлттың оянуы, күштің қайнар көзі

Өлеңнің соңғы шумақтарында:

*“Бұлқынар бойда бұла күш,
Тілегін қосқан мың арыс.”*

Бұл жерде “бұла күш” тіркесі арқылы Желтоқсан оқиғасы қазақ жастарының ерік-жігері мен ұлттық намысының қайнар көзі болғанын білдіреді.

Желтоқсан = бұла күш (ұлт рухының оянуы)

Желтоқсан = мың арыстың үні (ерлік пен күрес символы)

4. Тәуелсіздік – халықтың бақыты, үміттің орындалуы

*“Бағым боп қонды бұла арман,
Бусанып қалды маң дала,
Мұң-шерін бойдан шығарған.”*

Бұл жолдарда Тәуелсіздікке қол жеткізу “бағым боп қону”, “бусанып қалу”, “мұң-шерден арылу” сияқты сөздермен сипатталады. Бұл халықтың азаттық алғаннан кейінгі жеңіл тынысын, еркіндікті сезінуін көрсетеді.

Тәуелсіздік = бұла арман (халықтың аңсаған мұраты)

Тәуелсіздік = бақ (бақытқа жетудің символы)

Берілген өлеңде Желтоқсан тек бір ай немесе оқиға емес, халықтың қайғысы мен күресінің символына айналған концептуалды образ ретінде көрсетіледі. Азаттықтың келуі ұзақ күткен арманның орындалуы, ал Тәуелсіздік – халықтың бақыты ретінде бейнеленген.

Ж.Әскербекқызының «Қарқаралы. Қасым-өлең. Қасқа жол.» өлеңінде:

1. Қарқаралы – қара өлеңнің ордасы

Өлеңде:

*“Қара өлеңді түнеткен Қарқаралы –
Қара бұлтты жүк қылып арқалады.”*

Бұл жолдарда Қарқаралы – қара өлеңнің ордасы ретінде сипатталады. Мұнда Қарқаралы тек географиялық нысан ғана емес, қазақтың поэзиясының символына айналған киелі мекен ретінде бейнеленеді. “Қара өлеңді түнету”, “Қара бұлтты жүк қылып арқалау” тіркестері арқылы табиғат пен поэзия біртұтас ұғым ретінде қарастырылады.

Қарқаралы = поэзияның рухани орталығы

Қара бұлт = ауыр тағдыр, поэзиядағы күрескерлік рух

Жүк қылып арқалау = тарихи мұраны, халықтың қайғысын көтеру

2. Қасым-өлең – дауыл, өрт, семсер

Өлеңнің келесі шумақтарында:

*“Қасым-өлең кезеді аспан елін,
Шөліркетіп Арқаның қасқа белін.”*

Бұл жерде Қасым-өлең тек ақынның шығармашылығы емес, шексіздікке тарайтын, халыққа сусын болатын күш ретінде көрсетіледі.

*“Өртке тиген дауылдай” өр екпінді
Ерен жырды қалың жұрт керек қылды.”*

“Өртке тиген дауыл”, “Сертке ұстаған семсер-жыр” тіркестері арқылы өлең жауынгер рухты, қоғамға әсер етуші құдіретті күш ретінде суреттеледі.

Қасым-өлең = дауыл (табиғи стихия, еркіндік рухы)

Қасым-өлең = өрт (жан дүние толғанысы, күшті эмоция)

Қасым-өлең = семсер (күрескерлік, әділеттің құралы)

3. Қасқа жол – Қасым мұрасы

Өлең соңында ақын:

“Қасым салған қасқа жол үстіндегі

Қара өлеңнің тілінен бал тамады...”

Қасым салған “қасқа жол” – қазақ поэзиясындағы жаңа бағыттың, жаңашылдықтың символы.

Қасқа жол = әдеби мұра, қазақ поэзиясындағы айқын жол

Қара өлең = қазақтың рухани байлығы

Қара өлеңнен бал тамады = поэзияның жанға азық болуы

Қарқаралы – қазақ поэзиясының рухани орталығы, Қасым-өлең – дауылдай екпінді, семсердей өткір, ал Қасқа жол – қазақ әдебиетіндегі айқын бағыт ретінде көрінеді. Бұл метафоралар тек көркемдік тәсіл ғана емес, ақынның дүниетанымы мен қазақ руханиятына қосқан үлесінің көрінісі.

Жанат Әскербекқызының шығармаларындағы концептуалды метафоралар ұлттық сана мен тарихи дүниетанымды бейнелейтін көркемдік құрал. Ақын поэзиясындағы метафоралар белгілі бір ұғымдарды дәстүрлі шеңберден шығарып, мағыналық кеңістікке алып шығады. Оның шығармаларында метафора тек эстетикалық құрал ғана емес, сонымен қатар қоғамдық-идеологиялық мазмұнды тереңдететін маңызды құрылым. Көркемдік бейнелер мен астарлы мағыналар ұлттық болмыс пен тарихи жадыны жаңғыртып, заманауи оқырман санасында жаңа мәнге ие болады. Ақын туындылары халықтың рухани тәжірибесін жинақтап, оны поэтикалық түрге айналдыра отырып, уақыт пен кеңістіктің шегінен асатын көркемдік әлем жасайды. Жанат Әскербекқызының концептуалды метафораларын зерттеу арқылы қазақ әдебиетіндегі көркемдік ойдың тереңдігін, мағынаның көпқабаттылығын және ұлттық көзқарасты айшықтап беретінін жоғарыдағы мысалдардан көре аламыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Белбаева М. Қазіргі қазақ тілі лексикологиясы. – Алматы. Мектеп. 1976. –115 б.
2. Хасанов Б. Қазақ тілінде сөздердің метафоралы қолданылуы. – Алматы, 1996, 207 б.
3. Сыбанбаева А. Метафораның тілдік қолданысы және концептуалды метафоралар. Көмекші оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2002, 161 б.

ӘОЖ 81-81.2

ХАОС ЖӘНЕ КОНТЕКСТ

Туйлебаева Құралай Биәділқызы

TKB.84@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 2-курс докторанты,

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Ж.А. Жакупов